

Skønhedssaloner

et unyttigt men verdensåbnende dialogisk rum

Original fagartikel

Sine Maria Herholdt-Lomholdt

VIA University College, Sygeplejerskeuddannelsen i Randers, Jens Otto Krags plads 3
8900 Randers

Kontakt: smhl@via.dk

Abstract

I nærværende artikel beskrives et nyudviklet, dialogisk og fagpersonligt udviklende rum inden for sygeplejefprofessionen kaldet 'skønhedssaloner'. Ideen til- og praksisser omkring skønhedssalonerne er udviklet som en del af et igangværende fænomenologisk aktionsforskningsprojekt forankret i tre hospitalsafdelinger i Danmark. I artiklen beskrives skønhedssalonerne teoretiske samt praktiske forankring, og der gives eksempler på, hvorledes skønhedssaloner er blevet praktiseret inden for sygeplejen. Skønhedssalonerne præsenteres som et muligt supplement til - og samtidig forskellig fra – udvalgt kompetencearbejde og dertilhørende forståelser af kompetencer inden for sygepleje. Skønhedssalonerne beskrives i artiklen som et verdensåbnende og ikke-nytteorienteret dialogisk rum, hvor de deltagende sygeplejersker giver udtryk for at opleve sig 'løftet op'. Afslutningsvist diskuteres kort betydningen af og mulighederne for et sådant dialogisk rum i en sundhedsfaglig kontekst.

Keywords: Sygepleje, skønhed, dialog, æstetik, kompetenceudvikling

Baggrund

"Den unge kvindes respiration stopper. Uden meget kommunikation mellem min kollega og mig fordeles opgaverne hurtigt. Hun starter hjerte lunge redning, og jeg kalder hjertestops holdet og henter hjertestops vognen. Inden for kort tid kommer hjertestops holdet. Der er kaos på en underlig kontrolleret måde. Jeg følger moderen ud af stuen. Kommunikationen er svær, da hun kun sparsomt taler engelsk. Hun er i chok. Jeg kan ikke tale med hende. Jeg tager hende ind til mig. Helt ind til mig, holder om hende og forsøger at give hende tryghed. Hun skrider mig ind i brystet med hendes

bedste engelsk, at vi skal redde hendes datter og at hun ikke må dø. Hun må ikke blive taget fra hende. Hendes paniske gråd fylder gangen med magtesløshed. Tusinde tanker flyver igennem hovedet på mig: Hvad nu hvis datteren er så dårlig, at hun ikke kan reddes? Hvad skal moderen så stille op? De er alene i Danmark. Jeg bliver selv meget påvirket over situationen og følelsen af magtesløshed breder sig i min krop. Jeg forsøger at berolige hende og fortæller hende, at vi hjælper hendes datter nu. Det eneste, jeg kan gøre, er at holde hende ind til mig. ”

(uddrag af essay skrevet af en nyuddannet sygeplejerske)

Ovenstående tekst er et uddrag af et fænomenologisk og filosofisk essay (1), som en ung og relativt nyuddannet sygeplejerske har skrevet som et led i hendes deltagelse som medundersøger i aktionsforskningsprojektet: Skønne øjeblikke i sygepleje – en kilde til innovation? (2). I det videre essay og gennem aktionsforskningsforløbets filosofiske og dialogiske rum bevægede denne sygeplejerske sig fra en optagethed af den unikke og enkeltstående situation til at forundres og undre sig over mere alment menneskelige spørgsmål, der rejste sig fra situationen og fortællingen. Sygeplejersken skrev blandt andet i det videre essay:

”Det var for mig en voldsom oplevelse, som har været et vendepunkt i min sygepleje. Jeg har fået øjnene op for, at nogen gange kan ord ikke være tilstrækkelige...” og et andet sted: *”Mine tanker buldrer af sted... Har jeg trådt over min egen grænse og involveret mig for meget? Var jeg uprofessionel...”*

Fra den konkrete situation begyndte denne sygeplejerske at kredse om spørgsmål som: Hvad er professionalitet? Hvordan er forholdet mellem det personlige og det professionelle, og er det egentlig adskilt? Særligt blev hun gennem essayskrivning og dialoger i projektforløbet optaget af forholdet mellem ordene og sproget på den ene side og på den anden side kroppens sprog. Hun synes i denne situation at have erfaret, at hendes krop kunne række længere ud og gøre langt mere for den bange mor, end hendes ord og sprog kunne. Igennem aktionsforskningsforløbet formulerede denne sygeplejerske et filosofisk kernespørgsmål og omdrejningspunkt, som hun gerne ville fordybe sig i og tænke videre fra. Hun formulerede sit omdrejningspunkt således: Hvad er det, kroppen kan i sygepleje, når ordene ikke slår til? Og hvilken betydning har kroppen som formidler, når vi som mennesker, for eksempel pga. kulturelle forskelle, ikke deler sprog.

Formål

I nærværende artikel er det hensigten at beskrive et nyudviklet dialogisk rum inden for sygepleje, hvor spørgsmål og tanker med en filosofisk og almen spørgeretning, som de spørgsmål, ovennævnte sygeplejerske stillede, kan løftes frem og drøftes på en verdensforstørrende måde. Det dialogiske rum har vi (dvs. 15 med-undersøgende sygeplejersker og jeg) valgt at kalde 'skønhedssalonen'. Det er ligeledes hensigten at diskutere betydningen af et sådant rum, når det gælder den enkelte sygeplejerskes (eller sygeplejerskestuderendes) fag-personlige udvikling.

Metode

'Skønhedssalonen' er udviklet gennem tredje og sidste del af et igangværende fænomenologisk aktionsforskningsprojekt med titlen: "Skønne øjeblikke i sygepleje – en kilde til innovation" (2), (for uddybning af projektets metodologiske inspiration, se også (3)). I denne afsluttende fase, der med inspiration fra Ann Charlotte Thorsteds legeproces, FIE, kaldes emergens-fasen (4), har 15 sygeplejersker eksperimenteret med at etablere samtalerum om- og fra 'skønne øjeblikke' i sygepleje i deres egen praksis. Disse sygeplejersker er forankret i medicinsk-, anæstesiologisk og thoraxkirurgisk afdeling på henholdsvis Hospitalsenheden Horsens og Aarhus Universitetshospital. Skønhedsforståelsen er i projektet gennemgående forankret i den danske idéhistoriker Dorthe Jørgensens arbejde (5–7) og vil blive præsenteret senere i artiklen som et af skønhedssalonnens teoretiske afsæt. I den eksperimenterende fase har jeg som fænomenologisk orienteret aktionsforsker (3,8,9) fulgt de medundersøgende sygeplejersker i deres arbejde og, hvor det var muligt, under deres eksperimenter med udviklingen af skønhedsorienterede dialogiske rum i egen praksis. Efter følgeskabet, som jeg mere indgående har beskrevet metodisk andetsteds (10), foretog jeg individuelle fænomenologiske (11,12) og sokratiske interviews (8) med alle 15 sygeplejersker. Disse interviews havde til formål at opnå indsigt i, hvorledes skønhedsorienterede dialoger på meningsfulde måder kan blive en del af sygeplejerskers faglige udviklings- og innovationspraksis. Ud af de medundersøgende sygeplejerskers eksperimenteren i kombination med en række dialogiske erfaringer og teoretiske sonderinger fra projektets tidligere faser opstod skønhedssalonen. Måske er det mere rigtigt at bruge flertalsformen, 'skønhedssalonerne', for der findes ikke én men mange måder at praktisere et sådant dialogisk rum på. De medundersøgende sygeplejersker og jeg betragter således heller ikke 'skønhedssalonerne' som færdigudviklede. Vi forestiller os og inviterer til, at andre kan udvikle-, og tænke videre, fra de grundlæggende byggesten, som

jeg i det efterfølgende vil præsentere. Hvad jeg nu vil trække frem, er derfor ikke en drejebog, men nogle begyndende trædesten. Inden dette vil jeg dog kort gøre ophold ved udvalgte tilgange og måder, hvorpå der aktuelt arbejdes med den enkelte eller grupper af sygeplejerskers fortløbende faglige udvikling inden for sundhedsvæsenet. Dette for derfra at vise, hvorledes skønhedssalonerne både ligner men nok mest adskiller sig fra allerede eksisterende pædagogiske og dialogiske fagudviklende rum og processer.

Aktuelle faglige udviklingsrum indenfor sygepleje

Kompetencebegrebet og processer omkring kompetenceudvikling fremstår som centralt i den måde, der etableres fagudviklende rum indenfor sygepleje i Danmark i dag. Region Midtjylland, hvor nærværende aktionsforskningsprojekt er forankret, har som eksempel introduceret en politik for kompetenceudvikling, hvori de skriver:

På den enkelte arbejdsplads foretages en strategisk forankret og systematisk kompetenceudvikling for alle ansatte. Vi drøfter kompetenceudvikling i forbindelse med den årlige udviklingssamtale for såvel medarbejdere som ledere. Vi udvikler kompetencer og bringer dem i spil i hverdagen og via arbejdets tilrettelæggelse.

(13 s. 3)

Kompetence forstås i denne sammenhæng, som den enkelte medarbejders evne til at omsætte viden, færdigheder, holdning og personlige evner i praksis, så organisationens opgaver løses med høj kvalitet og samtidig effektivitet (13). Kompetence er sådan at forstå et kontekstbundet begreb. At være eller blive kompetent handler om at kunne løse de opgaver, som organisationen som helhed er sat til at løse. Kompetence handler også om at løse organisationens opgaver på en måde, som findes acceptabel og gavnlig inden for det givne område. Kompetence viser sig dermed igennem handling, vel at mærke, hvis handlingerne kan accepteres og findes gyldige inden for det pågældende felt. Region Midtjyllands forståelse af kompetencebegrebet kan genfindes i anden litteratur indenfor sygepleje og sygeplejerskeuddannelse (14,15). Nationalt såvel som internationalt udvikles og forskes fortløbende i varierede modeller for- og tilgange til kompetencevurdering af sygeplejersker (se f.eks. 16) og kompetenceudviklingsforløb (se f.eks. 17,18). Da kompetencebegrebet forstås i forlængelse af konteksten identificeres relevante og væsentlige kompetencer i og af den konkrete sammenhæng, som kompetencerne skal udfolde sig i. Således har Region Midtjylland identificeret fire grundlæggende kompetenceområder, som den enkelte afdeling yderligere kan identificere kompetencebehov ud fra og den enkelte sygeplejerske vurderes- og forventes at udvikle sig indenfor (se 19). Disse fire områder er:

1. Faglig kompetence forstået i forlængelse af sygeplejeprocessen som evner og færdigheder til at identificere sygeplejebestanddelene samt iværksætte og revurdere pleje- og behandlingsbehov. I den faglige kompetence beskrives etiske overvejelser som et væsentligt element.
2. Organisatorisk kompetence forstået som indsigt i afdelingens- og hospitalets systemer, målsætninger, værdier, dokumenter og organisering, så man kan varetage ledelse af patientforløb under hensyntagen til rammer, ressourcer og vilkår.
3. Social kompetence forstået som evne til at indgå i relationer med både patienter, pårørende og kolleger og at bidrage med problemløsende kommunikation.
4. Læringskompetence forstået som evnen til fortsat at udvikle sig samt bidrage til at lære og udvikle arbejdsfællesskab.

Med sigte på, at den enkelte medarbejder udvikler sine kompetencer inden for de områder, som organisationen har behov for, afvikles og udvikles forskellige kompetenceudviklingsforløb. Sådanne forløb kan som eksempel sigte på, at den enkelte sygeplejerske tilegner sig nyeste forskningsviden indenfor eget felt, at hun får et forstørret organisatorisk overblik, eller at hun lærer og bliver fortrolig med nye praktiske færdigheder eller konkrete instrumenter. Som en del af kompetenceudviklingsforløb tilbydes mange sygeplejersker ligeledes forskellige former for faglig vejledning og supervisionssamtaler. I disse er fokus som oftest at føre samtaler om- og reflektere over sygeplejerskers emotionelle udfordringer i arbejdet, f.eks. i mødet med svært syge og døende mennesker eller i mødet med konkrete etiske dilemmaer i arbejdet (20,21). Skønhedssalonerne skal forstås som et supplement til – eller en udvidelse af - de allerede eksisterende rum for kompetenceudvikling blandt sygeplejersker. I forhold til kompetencebegrebet er to væsensforskelle vigtige at trække frem.

1. I kompetencebegrebet handler det som nævnt om at blive kompetent på kontekstens præmisser. I skønhedssalonerne er tanken at åbne for forståelser og indsigter, som overskrider det kontekstuelle, og på en forunderlig måde viser, at verden er større end som så. Fokus i skønhedssalonerne er således ikke, at deltageren bliver i stand til på en bedre måde at løse opgaver og problemer i overensstemmelse med de forestillinger og værdier, der allerede hersker inden for konteksten. Fokus er i stedet, at deltageren erfarer, at konkrete dilemmaer, fænomener, tematikker og situationer eksisterer under en langt større og alment menneskelig horisont. Skønhedssalonerne synes at kunne åbne til indsigter, der overskrider organisationens og fagets mere eller mindre usagte grundantagelser. Til tider udmunder skønhedssalonen ligefrem i en kritik af de værdier, praksisser og opgaveforståelser, der hidtil har eksisteret i, ja, måske ligefrem

opretholdt organisationen. Til andre tider er det vanskeligere præcist at udpege, hvad der kommer ud af en skønhedssalon – ud over deltagerens fornemmelse af, at deres tanker for en stund blev sat fri. Dette vil jeg vende tilbage til sidst i artiklen.

2. Centralt i megen kompetenceudvikling ligger et ønske om, at deltagerne bliver bedre eller mere effektive til at identificere og løse de opgaver og problemer organisationen er sat i verden for at løse. I skønhedssalonerne kredser dialogerne ikke om problemer eller problemløsning. Baggrundsforståelsen er, at ikke alt i verden er problemer. Der findes fænomener, som Kari Martinsen så tydeligt har vist indenfor sygeplejen (22,23), der ikke kan beskrives eller tages vare på via problemløsningsmodeller. At kredse om og filosofere over kroppen som udtryksmiddel, som sygeplejersken fra den indledende fortælling gjorde, er som eksempel ikke et problem og heller ikke noget, der skal løses og ordnes. At kredse om kroppen som udtryksmiddel kan også være udtryk for en opstandelse ved det forunderlige, *at* sygeplejerskens krop kan være så betydningsfuld, *at* kroppen på en måde taler og en deraf følgende undren over, hvad kropslig tale i grunden ér.

Med afsæt i disse forskelle kan man sige, at skønhedssalonerne lægger sig langt tættere på professor Finn Thorbjørn Hansen arbejde med etisk og eksistentiel dannelse i uddannelses-, organisations- og professionsudvikling (9,24,25) og Ann Charlotte Thorsteds forskningsarbejde omkring leg som organisationsudviklende (4) end på det meste kompetenceudviklingsarbejde i sundhedsvæsenet.

I det følgende vil jeg fremlægge de mest centrale, teoretiske og praktiske grundlag for skønhedssalonerne.

Skønhedssaloner som dialogiske rum

Salonen som ramme

Ifølge Meyers fremmedordbog er en salon en sal, hvor man tager imod nogen. En salon er også, som det fremgår af den danske ordbog, et smukt udstyret værelse, et opholdsrum beregnet til gæster, hvor særligt æstetiske- og litterære kredse kan mødes til oplæsning, underholdning, diskussion og socialt samvær. Skønhedssaloner trækker på denne salon-tradition for at mødes i smukke og inspirerende omgivelser for dér at tage imod hinanden og være i dialog om og fra skønhedserfaringer i professionen. Helt konkret har vi gennem projektperioden udviklet og afholdt skønhedssaloner på Horsens kunstmuseum og AROS Aarhus Kunstmuseum for grupper af sygeplejersker og en gruppe af sygeplejefaglige ledere. Jeg har endvidere, ved siden af projektet, afprøvet skønhedssaloner med en gruppe sygeplejestuderende på Randers kunstmuseum. Flere af de deltagende sygeplejersker har peget på betydningen af, at i hvert tilfælde dele af dialogerne foregår *mens* man er under indtryk af kunst og i fysiske rammer, der adskiller sig væsentligt fra

hverdagen på hospitalet. På et kunstmuseum er der typisk store rum, højt til loftet og æstetiske oplevelser hvor end man kigger hen. Sådanne rammer synes befordrende for tankens og dialogernes vidde. En af de deltagende sygeplejersker sagde i en samtale, vi havde om rammernes betydning, at hun oplevede at kunstmuseets rum gjorde, at hun kunne tænke nye og større tanker. Hendes tanker blev på en måde sat fri i disse rammer, sagde hun. Hun beskrev samtidig, hvordan hun oplevede at "*tænke det jeg altid har tænkt*", når hun befandt sig inden for hospitalets rammer – også selvom hun var på et hospital, hvor gangene var smykket af kunstværker.

Vores erfaring gennem projektet har således været, at kunstmuseets rammer har en betydning for tankens og dialogens frihed, om end jeg ikke specifikt har undersøgt dette forhold. Vores erfaring har også været, at det betydningsfulde nok er todelt. Dels har det betydning at være under indtryk af varieret kunst, mens dialogerne pågår og dels har det betydning, at bevæge sig væk fra hverdagens vanlige rammer.

Skønheden i praksis er det, vi taler fra

Forståelsen af 'det skønne' baseres som nævnt i idéhistoriker Dorthe Jørgensen omfattende forskning inden for filosofisk æstetik (5–7,26–29). Ofte har aktionsgruppen af sygeplejersker og jeg som forsker, mødt misforståede opfattelser af, hvad vi egentlig taler om, når vi taler om det skønne, skønhedserfaringer eller om skønne øjeblikke.

Misforståelsen er nærliggende og går ud på at koble det skønne med situationer, der synes virkningsfulde, behagelige, smukke, glædelige eller rentable. Det skønne kan naturligvis godt være både smukt, glædeligt og rentabelt – men er det ikke altid og har det ikke som sin kernekomponent. I stedet forstår jeg med Jørgensen det skønne som konkrete erfaringer af, at noget dybt meningsfuldt hænder med og imellem os mennesker. Jørgensen beskriver erfaringer af skønhed, som "*sanseligt formidlede erfaringer af meningsfylde*" (6 s. 19). Sådanne erfaringer er i Jørgensens optik ikke noget, vi subjektivt laver eller finder på. I stedet forstås 'det skønne' som noget, der indtræffer i vores liv, det kommer til os, også når vi ikke ventede eller ville det. Skønhedserfaringer er, kan man sige, som gaver, der gives os i konkrete livssituationer og dermed også i sygepleje.

Et andet væsentligt forhold ved skønhedserfaringer er, at de på en forunderlig måde altid rummer noget mere. Det meningsfulde, det der hænder, kan ikke sådan beskrives eller begribes. I skønhedserfaringer fornemmer man, at noget i erfaringen taler til én, noget vækker på en diffus måde eftertanke. Dorthe Jørgensen omtaler dette forhold som 'merbetydning' eller et overskud af mening. Jeg vil her beskrive det som erfaringer af nogle situationers overskridende uudtømmelighed. Det betyder, at erfaringer af det skønne kan have en form for potentialitet og rumme åbninger til- og muligheder for undrende eftertænkning (for undren, se også 30). I skønhedssalonerne er afsæt og

omdrejningspunkt for dialog altid sygeplejerskers erfaringer af meningsfylde i egen hverdagspraksis. Skønhedssalonerne indledes med sygeplejerskers praksisnære fortællinger om situationer, der har gjort indtryk, ikke fordi de var problematiske, men fordi sygeplejersken fornemmede, at noget dybt meningsfuldt hændte.

Kundskabs- og undringsværkstedet som inspiration

Skønhedssalonerne er udviklet med afsæt i Finn Thorbjørn Hansen og Inger Erstads udvikling af Kundskabsværkstedet som en pædagogisk og dialogisk model (31) samt Finn Thorbjørn Hansens senere udvikling af kundskabs- og undringsværksteder og 'wonderlabs' (24,32). Skønhedssalonerne skal forstås som en form for æstetisk tilføjelse til disse allerede eksisterende samtalerum, som alle er kendetegnet ved at bruge "*... de levde (yrkes)erfaringer som materiale. Det er et sted for fortælling og refleksjon over erfaring, for undring og udvikling av dypere innsikt og praktisk klokskap*" (31 s. 25).

Hansen beskriver kundskabs- og undringsværkstedet som grundlæggende bestående af 5 forskellige momenter, hvortil han knytter hver sin metafor (32). Disse er:

1. Det fænomenologiske mørkekammer – hvor deltagerne gennem egne og andres fortællinger møder levede erfaringer.
2. Det filosofiske lønkammer – hvor deltagerne (når det går godt) med afsæt i mødet med- og i Sokratiske dialog fra egen fortælling, stødes ud i en egentlig filosofisk undren og rejser filosofiske spørgsmål.
3. Katedralen eller det Sokratiske syrebåd – hvor deltagerne gennem dialog udvider deres filosofiske undren gennem et møde med andetheden, det fremmede og det større i nogle af menneskehedens filosofiske og kunstneriske fortællinger.
4. Hjertekammeret – forstået som en eksistentiel landingsplads, hvor hver enkelt deltager overvejer, hvad der nu særligt taler til dem.
5. Dåden – forstået som deltagerens lytten til det, der nu kalder på at komme frem og blive til virkelighed i hverdagens professionsudøvelse. Her søger deltagerne at finde deres egen personlige respons eller udtryk, som kan forbinde de store tanker med fremtidig praktisk professionsudøvelse. Dette momentum indebærer ofte også kritiske overvejelser vedrørende de rammer, som professionsudøvelsen foregår indenfor.

Det er væsentligt at nævne, at disse momenter ikke foregår i en særlig forudbestemt rækkefølge eller orden. Der er ikke tale om dialogiske eller pædagogiske drejebøger, men om en retrospektiv forskningsafdækning af elementer i samtalerne, som synes betydningsfulde. De nævnte fem momenter er også essentielle i skønhedssalonerne. Nogle gange har dialogerne rummet alle momenter, andre gange – afhængig af situationen – kun nogle af dem. I skønhedssalonen tilføjes dialogen inden for alle eller

nogle af de 5 momentums æstetiske ind- og udtryksmidler. Denne æstetiske tilføjelse begrundes i de erfaringer, vi gennem projektføløbet har gjort os, hvor særligt vore vandringer og dialoger på kunstmuseerne syntes at få betydning for tankens frihed og spillerum.

Hvordan taler vi sammen – om Gadamer's egentlige samtale

Ud over det indholds- og struktur-mæssige baseres skønhedssalonerne også i en særlig og primært Gadamer inspireret dialogforståelse (33). Når Gadamer taler om dialog, skelner han mellem samtaler og det, han kalder *egentlige* samtaler. I egentlige samtaler deltager samtaleparterne i en "*fælles mening*" (33 s. 278) og med et ønske om at komme til "*indforståelse i sagen*" (33 s. 278). Gadamer skriver herom: "*Også her fremgår det, at forståelse primært betyder at forstå sig på sagen, og først sekundært består i at isolere og forstå den andens mening som sådan.*"(33 s. 280)

Egentlige samtaler hos Gadamer har ikke som sit primære formål, at deltagerne kommer til at forstå hinandens synspunkter bedre, men at de i fællesskab kommer til større forståelse af den sag (dvs. det fænomen, den erfaring, det forhold eller emne), som samtalen kredser om. Det betyder hos Gadamer, at sagen selv bliver en slags dialogpartner. Sagen selv meddeler sig og taler med, kan man sige. Deltagerens dialog handler sådan forstået om, i en form for fælles lytten til erfaringen, at finde de ord, der bedst kan udtrykke sagens egen tale. Hos den tidligere nævnte sygeplejerske blev erfaringen af kroppens og krammets betydning i en konkret situation eksempelvis en dialogpartner, der i sig selv kunne fortælle hende (og os andre) noget betydningsfuldt om forholdet mellem krop og ord i sygepleje. Erfaringen af at være i kroppen og at deltage i den fælles mening, som krammet var, blev da væsentligt i fællesskab at lytte til.

Gadamer går endda så langt, som til at sige: "*Først når alle aktuelle relationer er borte, kan værkets eget gestalt blive synlig, således at forståelsen af, hvad der siges i det, kan gøre krav på at være alment og forpligtende*" (33 s. 283). Værkets eget gestalt, eller i denne sammenhæng fænomenerens eget gestalt, kan, skal vi følge Gadamer blive skjult af vore forhåndsrelationer til dét og til hinanden. Skal 'værket' i Gadamer's forstand blive synligt, må vi i dialogen søge at træde til side for det og lade det føre sin egen tale. Gadamer's egentlige samtale er således ikke "*baseret på subjektets metodiske aktivitet, men derimod på sagens egen gøren, som noget, tænkningen 'kommer ud for'. Denne sagens gøren er den egentlige, spekulative bevægelse, der griber den talende*"(33 s. 446).

For i fællesskab at lytte til- og tale fra 'sagens egen gøren', eksempelvis at lade tænkningen komme ud for kroppens og krammets egen gøren, har vi i

skønhedssalonerne ladet os inspirere af den Sokratiske dialektik. Dialektikken er her kendetegnet af:

“The purpose of the dialectic is, to come to new understandings, not to become more adept at arguing a specific point of view. The dialectic, through its communal process of asking questions, finding answers, and then asking more questions about those answers, allows participants together, to develop shared and deeper understandings about the subject at hand”
(Gadamer 1974/2006)(34 s. 23)

Vi har i skønhedssalonerne, i forlængelse af Gadammers tænkning, ladet os inspirere af både kunsten og af filosofiens Sokratiske rum. Kunstneren forstås her som den, der f.eks. på poetisk, syngende eller malende vis søger at give udtryk for et betydningsfuldt indtryk. Noget vil males eller synges, en erfaring må finde sin form og formidles på en måde, så andre kan genkende sig selv i erfaringen. Kunstneren bruger ind- og udtryksformer, som overskrider sprogets muligheder til at vise det fortrolige og det fremmede i det fortrolige. Sokrates forstås her som den oprigtigt interesserede og altid spørgende. Han er den, der kritisk og undrende spørger til det fortrolige og gennem sine grundlagsspørgsmål, fremmedgør det, vi troede, vi kendte. Gennem den Sokratiske spørgen stødes man ud i egen og gruppens endelighed og begrænsethed, man træffer det, man ikke forstår, det, man ikke har ord eller begreber for og alt det, man hidtil måske lidt for hurtigt har affærdiget med faste definitioner og hurtige forklaringer. Sokrates lægger spørgsmål frem og holder dem fortsat åbne.

I rummet derimellem, mellem kunstneren og Sokrates finder skønhedssalonerne dialoger sted, som en pendulering mellem det fortrolige og det fremmede, mellem det genkendelige og det anderledes, mellem det, der berører, og det, der undrer.

Skønhedssaloner som dialogisk treklang

Med afsæt i ovenstående teoretiske sonderinger vil jeg nu beskrive skønhedssaloner som en dialogisk treklang mellem:

- a. Fagets anledning forstået som fortællinger fra det skønne og dermed erfaringer af meningsfylde i egen praksis.
- b. Sokratiske forundring og undren.
- c. Æstetiske ind- og udtryk, der (når det er bedst) formår at overskride sprogets muligheder og lade deltagerne ane en større sammenhæng og sig selv indsat i dette 'mere'.

Et eksempel

Konkret har vi indledt skønhedssalonerne på den måde, at en gruppe af sygeplejersker og/eller ledere hver især har tænkt tilbage på en situation i egen sygepleje, som har gjort indtryk og erfaredes meningsfyldt. Denne gruppes størrelse har varieret fra 10-25 personer. I mindre grupper (2-4 personer) har disse sygeplejersker efterfølgende delt deres fortællinger med hinanden. En facilitator, med indsigt i den præsenterede dialogforståelse, har derfra haft til opgave, at hjælpe de mindre grupper og de enkelte sygeplejersker til at indkredse forhold, der synes væsentlige i fortællingerne. Forhold, der fremstod som og erfaredes særligt meningsfyldte.

I- og med en sådan eftertænksom indkredsning blev det facilitatorens opgave, med afsæt i en egen lytten og fornemmelse for fortællingerne i de mindre grupper, at åbne for filosoferende og Sokratiske dialoger fra fortællingerens meningsfuldheder. I dette har facilitatoren ladet sig inspirere af Sokrates og samtidig givet mulighed for, at deltagerne kan bruge æstetiske udtryksmidler – f.eks. At tegne fortællingen – for også på en sensitiv og ikke-sproglig måde at lytte til det, der i fortællingen træder frem og vil siges.

Igennem sådan indledende dialog har det været hensigten, at grupperne indkredsede ét alment menneskeligt og filosofisk spørgsmål i hver fortælling, der kunne tjene som omdrejningspunkt i det videre forløb. For sygeplejersken i artiklens indledende del blev det som nævnt et spørgsmål om forholdet mellem kroppens og talens sprog i sygepleje.

Deltagerne tog nu, med deres spørgsmål i baghovedet på kunstmuseum sammen. På kunstmuseet fik de først til opgave individuelt at lede efter et kunstværk, som de oplevede, talte til deres filosofiske spørgsmål. Dette at finde 'sit kunstværk' viste sig at fungere bedst, hvis deltagerne som minimum havde nogle timer til at gå rundt på museet. Når deltagerne traf et værk, som på en måde fangede dem og talte til deres spørgsmål, blev de opfordret til at sidde stille og betragte værket i minimum 5 minutter. Dernæst begyndte deltagerne at skrive deres umiddelbare tanker ned i mødet mellem værk og filosofisk spørgsmål. Man kan nok bedst formulere det sådan, at deltagerne her begyndte at skrive og tænke inde fra en verden, som opstod imellem værket, det filosofiske spørgsmål (som igen er trådt ud af egen praksis) og dem selv som deltagerne.

Da alle i grupperne hver især havde fundet, tænkt og skrevet fra hver deres valgte værk, gik gruppen (nogle gange den store samlede gruppe andre gange blot i de mindre grupper) sammen med facilitatoren rundt på museet og blev præsenteret for hinandens værker. Ved hvert værk indledte den deltager, der havde valgt værket, med at formulere sit filosofiske spørgsmål og dernæst de tanker omkring spørgsmålet, som mødet med værket havde sat i gang. Dernæst blev det hele gruppens opgave at træde ind i dialogen

mellem spørgsmål og værk og derfra på både kunstnerisk og Sokratiske vis at tænke og spørge med.

Flere gange viste det sig, at det værk, den enkelte sygeplejerske valgte, og de tanker, der opstod i mødet med værket, i første omgang primært bekræftede de forestillinger sygeplejersken på forhånd havde. Gruppens opgave, som dem der kritisk og undrende kunne fornemme sprækker og andre mulige måder at tænke på i mødet med værket, blev derfor meget væsentlig. Derudover har vi, når tiden har været til det, også arbejdet med, at hver deltager skulle finde et modværk, forstået på den måde, at deltageren skulle tvinge sig selv til at tænke med et værk, som umiddelbart ydede dem modstand. Dette igen for at ikke blot at bekræfte, men også udfordre, de tanker og forestillinger den enkelte sygeplejerske ankom til skønhedssalonen med.

Skønhedssalonen betydning for de deltagende sygeplejersker

I det følgende vil jeg trække to citater frem fra et interview med en af de sygeplejersker, der har deltaget i skønhedssalonerne. Disse citater synes centrale, da de peger noget frem, som flere af de medundersøgende sygeplejersker vendte tilbage til som betydningsfuldt i forløbet; at være og deltage i et dialogisk rum, som "opløfter".

I det første citat herunder har jeg netop spurgt sygeplejersken, hvad hun tager med sig fra hele vores aktionsforskningsforløb, hvis noget overhovedet. Sygeplejersken svarer da:

"Jeg tager helt klart med hvad øh.... altså den store dag på AROS. Det var øh ... altså jeg har jo været på mange, mange kunstmuseer og set alle mulige ting altså (...). Og jeg har aldrig i mit liv haft andre briller på end bare at se det. Kan jeg lide det her, eller kan jeg ikke lide det her (...). Jeg har aldrig skullet have en anden indgangsvinkel til noget kunst. Det var yderst interessant, synes jeg. Jeg var helt høj, da jeg kom hjem. Og det er sådan noget, jeg slet ikke kan forklare derhjemme... jeg kan ikke forklare hvad det var, det gjorde altså (...) det der med at føle sig helt opløftet, altså sådan helt svævende... kender du det?"

Direkte adspurgt om dialogerne på kunstmuseet egentlig har en betydning for hende som sygeplejerske fremadrettet, når hun nu ikke tydeligt kan forklare, hvad det gjorde, siger hun videre:

"Ja, det synes jeg, at det har (lang tænkepause). Ja, for det sætter jo et spor i en... den dér følelse af... af netop... der sker noget nyt. Man oplever noget nyt... altså prøve noget nyt (...). Så sætter det sit spor i en ... sådan, synes jeg."

På den ene side kan man med afsæt i sygeplejerskens ord sige, at skønhedssalonerne måske ikke gør den store forskel, i hvert tilfælde ikke i et kompetenceperspektiv. Sygeplejersken bliver formentlig ikke bedre eller mere effektiv til at identificere eller løse afdelingens typiske sygeplejefaglige problemstillinger af at deltage i en skønhedssalon, og hun er formentlig heller ikke blevet mere socialt eller organisatorisk kompetent af dialogerne på kunstmuseet. Det er i hvert tilfælde ikke noget hun (eller nogen af de andre deltagende sygeplejersker) peger på. På den anden side fornemmer sygeplejersken, at dialogerne på kunstmuseet alligevel har sat spor. Af det forløb vi gennem næsten et år har haft sammen i aktionsforskningsprocessen, er det 6 timer på AROS, som efterfølgende træder frem som det væsentligste, og hun beskriver det gentagende gange i interviewet som en "stor dag" der "løftede" hende. En tolkningsmulighed er at forstå dialogernes betydning i forlængelse af det Aristoteliske phronesis og visdoms begreb, her fortolket af Hansen. Phronesis kan i denne sammenhæng forstås som *"at have en fornemmelse og sans for "det tidsløse i tiden" og at kunne handle ud fra denne fornemmelse"* (30 s. 295), og visdom kan videre forstås som en rettedhed mod *"de ypperste og mest ærværdige genstande i tilværelsen"* (30 s. 294). Måske kan det løft, sygeplejersken taler om, forstås som et møde med og en fornyet sans for det store i det hverdagsagtige, for det 'det tidsløse' og 'det ypperste' i konkrete tidslige plejesituationer. Hvis det er sådan, må spørgsmålet videre være, om en sådan sans kan bruges til noget i sygepleje fremadrettet? Er det værd at investere i, kan man spørge?

Mit – og gruppen af medundersøgende sygeplejerskers - svar vil lige nu være, at det er værd at investere i. Ikke fordi skønhedssalonerne umiddelbart gør deltagerne mere vidende eller kontekstbestemt kompetente. Heller ikke fordi deltagerne umiddelbart vil kunne fortælle, hvad de fik ud af at deltage.

Vores forslag vil være, at skønhedssalonerne betydning hverken kan eller skal beskrives ved deres målbare eller synlige nytteværdi. Som det viser sig hos sygeplejersken, der ovenfor udtalte sig, så kan man ikke sige med tydelighed, hvad der kommer ud af at være med. Det betydningsfulde er måske netop at træde ind i et dialogisk rum, som umiddelbart ikke skal gøre forhånds-bestemt nytte. Et rum, hvor tanken kan flyde frit og længe, og hvor hverdagens erfaringer løftes op og ind i en langt større sammenhæng i dialoger med filosofien, kunsten og hinanden. Det er en tanke værd, om sådanne dialoger på en forunderlig måde også kan gøre deltagerne større. Ikke større forstået som mere vidende, men større forstået som mere vise, fordi dialogerne i skønhedssalonerne muligvis bringer sygeplejerskerne i kontakt med noget af 'det ypperste og mest agtværdige' i sygepleje.

En sådan antydning af kunstens og æstetiske erfaringers mulige betydning i uddannelses- og dannelsessammenhæng inden for sygepleje diskuteres i Dagfin Nådens ph.d. Afhandling om sygepleje som kunststudøvelse (35). Han skriver der, med en reference til K.E. Løgstrup, at æstetiske indtryk, f.eks. fra et maleri eller et skuespil, kan *"bæres under bevissthetsterskelen, i hukommelsen, over i nye situationer"* (35 s. 203) og et andet sted: *"Den estetiske oplevelse har et overskudd av innsikt og forståelse ved det, at den her og nå ikke forlanger noen handling"* (35 s. 202).

En tolkningsmulighed er dermed også, at det er denne Løgstrupinspirerede pointe, sygeplejersken erfarede og forsøgte at sætte ord på i interviewet. En erfaring af, at dialogerne i mellemrummet mellem æstetiske indtryk, fortælling og filosofisk undren bragte hende i berøring med et 'overskud af indsigt' som satte spor, også i hendes fremtidige sygepleje. Et 'overskud af indsigt', som hun måske ellers ikke i nævneværdig grad får anledning til at mærke eller tænke efter, fordi hverdagen som sygeplejerske ifølge de deltagende sygeplejersker mest af alt og hele tiden forlanger handling. Den slags indsigt har yderst sjældent en synlig og målbar nytteværdi, men kan det til trods godt have betydning – både for den enkelte sygeplejerske og for den sygepleje han eller hun yder.

Det er naturligvis en diskussion værd, om vi, i et handlingsorienteret sundhedsvæsen, der fortløbende presses på økonomi og effektivitet, har råd til en sådan luksus, som denne slags dialoger kan synes at være. Er det tiden for – og er der egentlig tid til – at søge den slags erfaringer i sygepleje, kunne man spørge. Eller, som en af de deltagende sygeplejersker så rammende har udtrykt det *"Spørgsmålet er, om det er flødeskum eller fundament?"*

På den ene side er svaret nok, at den slags flødeskum er der ikke tid eller økonomi til! Et effektivt sundhedsvæsen kan ikke finansiere at medarbejderne kan tage den slags tankeudflugter, da det netop ikke har en direkte målelig nytteværdi og ikke umiddelbart øger kompetencen hos den enkelte sygeplejerske. På den anden side må man spørge, om det ikke netop er den slags dialoger, hårdtarbejdende sygeplejersker har brug for. Som Nåden i sin afhandling peger på, kan for meget foretagsomhed gøre mennesker kortsynede. Dette særligt, hvis handlingerne, som det ifølge Nåden nogen gange sker i sygepleje, løsriver fra de større sammenhænge og idéer, handlingerne egentlig står til rådighed for og tjener. Da bliver sygeplejerskers handlinger ifølge Nåden til udvendig teknik frem for aktualisering af menneskeligt indhold og værdier, som sygepleje kan hvile på (35).

Skønhedssaloner kan i en sådan optik forstås som et forslag til et dialogisk rum, hvor sygeplejersker får mulighed for at forbinde deres praktiske handlingsliv med mere alment menneskeligt indhold, visioner og værdier.

Skønhedssalonen i en uddannelseskontekst

I denne artikel har fokus primært rettet sig mod et dialogisk rum blandt færdiguddannede sygeplejersker. Det skal dog afslutningsvist nævnes, at 'skønhedssaloner' også i det små er afprøvet blandt sygeplejerskestuderende i den teoretiske del af deres uddannelse. Dette har foregået som en del af undervisningsforløb rettet mod innovation og nytænkning i egen praksis, hvor fokus har været på kunstneriske innovationstilgange og på innovation drevet af meningsfuldhed (se også 25). Igennem et sådant forløb fandt studerende på 4. semester af sygeplejerskeuddannelsen f.eks. frem til filosofiske spørgsmål som: Hvad vil det egentlig sige at trøste et andet menneske? Og hvad ér i grunden trøst? Disse spørgsmål drøftede en gruppe af studerende for nylig i dialogiske møder med hinanden og med kunstneriske udtryk på et kunstmuseum. Dagen sluttede med fælles drøftelser om, hvorledes en sygeplejepraksis med trøst i højsædet kunne se ud og eventuelt organiseres. Umiddelbart kan det virke som noget 'langhåret' med filosofiske og undrende dialoger blandt sygeplejerskestuderende. Det tror jeg også nogle studerende oplever. De sparsomme erfaringer de studerende og jeg har gjort os, peger dog samtidig på at skønhedssaloner som dialogisk rum kan opleves betydningsfuldt og væsentligt – også for studerende. I hvert tilfælde udtalte en af de studerende, efter en hel dags skønhedssalon, at hun oplevede, at undervisningen og dialogerne den dag "*ligesom har kredset om det allervigtigste i vores fag*". Denne studerendes udsagn tyder på, at man også som ung og fagligt uerfaren, kan opleve det betydningsfuldt at forbinde sine første prøvende oplevelser og handlinger i klinisk praksis med mere grundlæggende og alment menneskelige spørgsmål og værdier.

Konklusion og perspektivering

I denne artikel har jeg, med afsæt i et igangværende fænomenologisk aktionsforskningsforløb, beskrevet et nyudviklet dialogisk rum i sygepleje kaldet Skønhedssaloner. Skønhedssaloner bygger på en Gadamer-inspireret dialogforståelse, en Jørgensen inspireret skønhedsforståelse samt Hansens udvikling af kundskabs- og undringsværkstedet. Jeg har i artiklen beskrevet skønhedssaloner som en dialogisk treklang mellem fagets anledninger, Sokratiske forundren og undren, samt æstetiske ind- og udtryk. Jeg har ligeledes beskrevet og diskuteret noget af den betydning, deltagelse i skønhedssaloner synes at have haft for de deltagende sygeplejersker. Skønhedssalonerne er et dialogisk rum udviklet i regi af færdiguddannede

sygeplejersker med meget forskellig erfaringsramme. Det er muligt at forestille sig, at skønhedssaloner som dialogisk rum kan anvendes i andre professioner, der arbejder i og igennem relationer med mennesker, ligesom det muligvis også kan findes relevant i dele af professionsuddannelserne. Jeg vil som afslutning på denne artikel give ordet til vores Dronning, der i sin nytårstale sidste år sagde følgende:

Jeg vil her i aften komme med min lille opfordring til, at vi sommetider gør noget andet end det, vi plejer. Noget, der ligger uden for dagligdagens praktiske gøremål. Prøv at gøre noget, der ikke er nødvendigt, noget, der ikke er behov for, noget unyttigt! (...) Jeg tror, det er vigtigt med oplevelser, der taler til vores sanser, noget, der befrugter vores fantasi, som nærer tanken, og som kan gøre vores verden større.

Det er slet ikke så unyttigt endda.

(Hendes Majestæt Dronningens Nytårstale 2017)

Referencer

1. Olsen R. Essay som kritisk utprøvende metode. I: Halås CT, Kymre IG, Steinsvik K, redaktører. Humanistiske forskningstilnærminger til profesjonspraksis. Oslo: Gyldendal akademisk; 2017. s. 86–100.
2. Herholdt-Lomholdt SM. Skønne øjeblikke i sygeplejen - en kilde til innovation? En fænomenologisk undersøgelse af æstetiske øjeblikkes betydning i sygeplejen og deres mulige forbindelse til sygeplejefaglig innovation. Phd. projektbeskrivelse. [Internet]. 2013. Tilgængelig hos: https://www.ucviden.dk/portal-via/files/20601173/PhD_projektbeskrivelse_Sine_Maria_Herholdt_Lomholdt.pdf
3. Hansen FT. Sokratiske og fænomenologiske orienterede aktionsforskning. I: Alrø H, Hansen FT, redaktører. Dialogisk aktionsforskning i et praksisnært perspektiv. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag; 2017. s. 93–143.
4. Thorsted AC. Den legende organisation. Når livet leger med os. Copenhagen: L&R Business; 2013.
5. Jørgensen D. Skønhedens metamorfose - de æstetiske idéers historie af Dorthe Jørgensen. Odense universitetsforlag. 2001
6. Jørgensen D. Skønhedsmetafysikkens aktualitet. Om middelalderens æstetik. Bd. 19, Passage - Tidsskrift for litteratur og kritik. 2004

7. Jørgensen D. Den skønne tænkning. Veje til erfaringsmetafysik religionsfilosofisk undmøntet. Aarhus Universitetsforlag; 2014
8. Sorrel Dinkins C, Hansen FT. Socratic Wonder as a Way to Aletheia in Qualitative Research and Action Research. *HASER Rev Int Filos Apl.* 2016;7:51–88.
9. Hansen FT. Vi har lært at blive små sammen omkring de store spørgsmål. *Akad kvarter.* 2015;12:183–202.
10. Herholdt-Lomholdt SM. Sensitive Go-alongs - aktionsforskning udenfor det synliges grænse. I: Alrø H, Hansen FT, redaktører. *Dialogisk aktionsforskning i et praksisnært perspektiv.* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag; 2017.
11. van Manen M. *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy.* SUNY Ser Philos Educ. 1990
12. van Manen M. *Phenomenology of practice. Meaning-giving methods in phenomenological research and writing.* Walnut Creek: Left Coast Press; 2014.
13. Midtjylland R. Region Midtjyllands Kompetenceudviklingspolitik [Internet]. [henvist 9. december 2018]. Tilgængelig hos: <https://www.rm.dk/siteassets/om-os/organisation/hr-afdelingen/politikker-og-generelle-retningslinier/kompetenceudviklingspolitikken/region-midtjyllands-kompetenceudviklingspolitik.pdf>
14. Engelund C. Kompetenceudvikling. I: Hertz J, Scharff-Smith B, Zäll E, redaktører. *Organisering og ledelse af sygepleje.* København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck; 2003. s. 78–92.
15. Hansen BH. Kompetenceudvikling i sygeplejerskeuddannelsen. Kulturelle betydningsstrukturer og udvikling af sygeplejekompetence. København NV: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag; 2005.
16. Wangensteen S, Johansson IS, Nordström G. Nurse Competence Scale - Psychometric testing in a Norwegian context. *Nurse Educ Pract.* 2015;15(1):22–9.
17. Waite R, McKinney N. Enhancing Conflict Competency. *Assoc Black Nurs Fac J.* 2014;Fall:123–8.
18. Booth M, Courtneil T. Developing competencies and training to enable senior nurses to take on full responsibility for DNACPR processes. *Int J Palliat Nurs.* 2012;18(4):189–95.

19. Dam B, Messerschmidt TG, Møller IT, Aagaard LR, Mousten R, Hagedorn Thusgaard HL, m.fl. Kompetenceprofil for sygeplejersken ansat i Akutafdelingen, Region Midtjylland [Internet]. 2015 [henvist 9. december 2018]. Tilgængelig hos: <http://www.rm.dk/siteassets/sundhed/faginfo/akuthospitalet/dokumenter/organisering-og-uddannelse/kompetenceprofil-for-spl-ansat-i-akutafdelinger-rm.pdf>
20. Gert H, Hansen GT. Sygeplejefaglig vejledning øger arbejdsglæden. *Sygeplejersken*. 2009;4:54–8.
21. Vråle GB, Nedberg K. Ethical reflection and awareness in supervision. *Nor J Clin Nurs*. 2017;7(6):13–23.
22. Martinsen K. Fra Marx til Løgstrup. Om etik og sanselighed i sygeplejen. 2.ed. København: Munksgaard; 2010.
23. Martinsen K. Løgstrup og sygeplejen [Internet]. Klim; 2012 [henvist 10. september 2015]. Tilgængelig hos: <https://www.sundhedsprof.dk/shop/bfs/martinsen--kari-loegstrup-og-sygeplejen>
24. Hansen FT. Kan man undre sig uden ord? Design- og universitetspædagogik på kreative videregående uddannelser].
25. Hansen FT Herholdt-Lomholdt, S.M, , Rothuizen JJ (ed.)“At innovere med hjertet”: Undervisning i undringsdrevet innovation og entreprenørskab i professionsuddannelser. [Internet]. Aalborg; 2017. Tilgængelig hos: http://vbn.aau.dk/files/249951415/At_innovere_med_hjertet._En_forskningsrapport._ISBN_978_87_996260_7_6.pdf
26. Jørgensen D. Skønhed- en engel gik forbi. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag; 2006.
27. Jørgensen D. Æstetikens endeligt. *Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie*. 2004
28. Jørgensen D. The experience of immanent transcendence. *Nord Tidsskr kunst og kristendom*. 2010;11:35–52.
29. Jørgensen D. Aesthetic thinking as a common humanist concern. I: Paper presentation The Symposium: “The humanities in a new era: Surviving or setting the agenda?” 2008. s. 1–5.
30. Hansen FT. At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær. Hans Reitzels Forlag; 2008.
31. Erstad IH, Hansen FT (ed). Kunnskapsverkstedet - å se det levende i en praksis.

Erstad IH, Hansen FT, redaktører. Oslo: Universitetsforlaget; 2013.

32. Hansen FT. The Call and Practices of Wonder. How to evoke a Socratic Community of Wonder in Professional Settings. I: Weiss MN (ed), redaktør. The Socratic Handbook Dialogue Methods for Philosophical Practice. LIT Verlag; 2015. s. 217–44.
33. Gadamer H-G. Sandhed og metode. København: Hans Reitzels Forlag; 2007.
34. Marlow E, Nosek M, Lee Y, Young E, Bautista A, Hansen FT. Nurses, formerly incarcerated adults, and Gadamer: Phronesis and the Socratic dialectic. Nurs Philos. 2015;16(1):19–28.
35. Nåden D. Når sykepleie er kunstutøvelse. En undersøkelse af noen nødvendige forutsetninger for sykepleie som kunst. Oslo University; 1999.